

SABAHATTİN ALİ'NİN KUYUCAKLI YUSUF ROMANINDA RENKLER

 Yusuf ÇOPUR^a

Özet

Sabahattin Ali, roman, öykü, şiir, mektup ve tiyatro alanında eserler veren çok yönlü bir yazardır. Öykü ve romanda gözlemci gerçekçilikten eleştirel gerçekçiliğe doğru bir tavrı benimseyen yazar, eserlerinde Anadolu insanının yaşamını toplumsal gerçekçi bir bakış açısıyla ele almıştır. Yazarın dili sadedir. Eserleri, otobiyografik özellikler taşır; Realist ve Natüralist akımların izleri görülür. Toplumsal gerçekçiliğin ilk başarılı örneklerinden sayılan “Kuyucaklı Yusuf”, yazarın ilk romanıdır ve sosyal içeriklidir. Kitap, 1900’lü yılların başında Ege’de farklı kültürlerden insanların bir arada yaşadıkları bir kasabada geçer. Yusuf, anne babası eşkıyalarca katledilen bir çocuktur ve kaymakam tarafından evlatlık edinilir. Eserde kaymakamın ailesinde yaşadığı çatışmalar başta olmak üzere Yusuf’un kendisiyle ve çevresiyle olan mücadelesi anlatılır. Romanda kullanılan renkler Yusuf’un yaşam mücadelesinin yansıması niteliğindedir. Sarı renk, çalışmaktan hasta ve zayıf düşenleri, aniden gelişen olaylar karşısında korkuyu ve kaygıyı ifade ederken kırmızı Yusuf’un öfkesini anlatmada kullanılır. Renkler, romanın psikolojik ve duygusal zeminini göstermesi bakımından etkili kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk dili, Sabahattin Ali, Kuyucaklı Yusuf, Edebiyat, Renkler.

THE USE OF COLORS IN SABAHATTİN ALİ'S NOVEL OF KUYUCAKLI YUSUF

Abstract

Sabahattin Ali is a versatile writer who works in the fields of novels, stories and poems, letters and theater. Sabahattin Ali developed his storytelling and novelism from observational realism to critical, even social realism. The author deals with the life of the Anatolian people from a social realist perspective in his novels and stories. The language of the author is plain. His works have autobiographical features. Traces of Realist and Naturalist movements are seen in his works. Considered one of the first successful examples of social realism, “Kuyucaklı Yusuf” is one of the author's three novels and has a social content. The novel takes place in a town in the Aegean where people from different cultures lived together in the early 1900s. Yusuf is a child whose parents were murdered by bandits and was adopted by the district governor. In the work, Yusuf's struggle with himself and his environment is explained, especially the conflicts that the district governor had in his family. The colors used in the novel are a reflection of Yusuf's struggle for survival. The yellow color is used to express those who are sick and weak from working in the novel, while red is used to express Yusuf's anger. Colors were used effectively to show the psychological and emotional background of the novel.

^aDr. Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı, copuryusuf@gmail.com

Makale Geliş Tarihi: 04.04.2022, Makale Kabul Tarihi: 23.05.2022

Keywords: Turkish language, Sabahattin Ali, Kuyucaklı Yusuf, Literature, Colors.

Giriş

Literatür tarama kısmında değinileceği üzere, "edebiyatta renklerin kullanımı" konusunda yapılan akademik çalışmalar sınırlıdır ve bu çalışmalar ağırlıklı olarak şiir türü üzerinden yapılmıştır. Renklerin kullanımı zemininde bir romanı merkeze alan herhangi bir akademik çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle çalışma alanında bir ilk olma özelliği taşımaktadır. Sabahattin Ali'nin ve *Kuyucaklı Yusuf* romanının seçilmesinde ise "Sabahattin Ali'nin, romantizmin doğa anlayışının sonucu olarak ortaya çıkan soylu vahşi özelliklerini de kısmen taşımakla birlikte ilk örneği Gılgamış Destanı'ndaki Enkidu karakteriyle beliren vahşi adam arketipinin 20. yüzyıldaki görüntülerinden biri olan Yusuf karakteriyle yüzyıllardır farklı milletlerde ve farklı anlatılarda tekrar edilen bu arketipi Türk romanına taşıması"dır (Riganelis, 2020, s. 153). Bu "doğa adamı"nın merkezinde yer alan eserde yazarın, karakterleri ve renkler arasında; duygusal, fiziksel ve psikolojik bir bağ kurup kurmadığı, doğal bir mekanda geçen romanda renklerin hangi sıklıkta ve nasıl kullanıldığı araştırmanın temelini oluşturmuştur.

Kuyucaklı Yusuf, toplumsal yapının aksayan yönlerini ve köylünün sorunlarını ilk defa gündeme getiren, o güne kadar "Yanlı Batılılaşma" konusunu işleyen türdeşlerinden oldukça farklı ve önemli bir eserdir (Yılmaz, 2019, s. 2). Kitap, Fethi Naci'nin ifadesiyle, 1900'lü (1903-1915) yılların başında Aydın Nazilli'de başlayıp Balıkesir'in Edremit kasabasında Birinci Dünya Savaşı içinde sona eren sosyal konulu bir romandır (Şeker, 2009, s. 1).

Bütün ailesi köyü basan haydutlarca öldürülen Yusuf'a kaymakam sahip çıkar. Kaymakamın karısı Şahende Hanım ise Yusuf'u pek sevmez ve ona üvey analık yapar. Kaymakamın Yusuf'tan bir iki yaş küçük olan kızı Muazzez ile Yusuf birlikte büyürler. Büyüdükçe Muazzez'e bağlanan Yusuf, bir gün ona laf atan kabadayı Şakir'i döver. Oldukça içeren Şakir, intikam almak ve Muazzez'i elde etmek için kaymakamı kumar masasında borçlandırır ve karşılığında Muazzez'i ister. Bütün bunlar olurken Muazzez de Yusuf'a âşık olduğunu itiraf eder ve iki âşık komşu köylerden birine kaçıp orada nikâhlanırlar. Kaymakam bu işten çok memnun olup damadına iş verir. Kaymakamın kalp krizi geçirip ölmesiyle mutlu evlilik gölgelenir. Şakir ile planlar yapan Şahende Hanım, Yusuf'u gezici köy tahsildarlığına verir. Yusuf gidince Şahende Hanım, evini içkili eğlencelere açar ve kızını fuhşa zorlar. Olanları duyan Yusuf köye döner. Şahende'yi, Şakir'i ve kendisini gezici göreve yollayan yeni kaymakamı öldürür. Ağır yaralı karısını alıp şehrin dışına çıkar. Karısı da ölünce onu bir çukura gömüp ortadan kaybolur.

Renklerin kültürel tarihi

Renkler, insanlar üzerinde psikolojik ve fizyolojik birtakım etkilere sahiptir. Edebiyat ve resim gibi birçok güzel sanat dalında; tarih, tıp ve din gibi farklı disiplinlerde/alanlarda renklerin gücünden faydalanılmıştır. Mesela Türklerde ak/beyaz renk, en önemli renk olarak görülür; iyilik Tanrısı Ülgen'in simgesi kabul edilir ve ululuk, temizlik, yaşlılık, tecrübe, adalet, güçlülük gibi anlamlara gelirdi. Devlet

adamları, Alp Aslan ve Fatih Sultan Mehmet'te olduğu gibi savaşlarda beyaz renkli elbise giyerlerdi (Albayrak, 2008, s. 6).

Türk kültür tarihinde renklerin, yönlerin ifadesi ve simgeleştirilmesinde de kullanıldıkları görülmektedir. Bu bölümler sadece Türklere özgü değildir. Bir taraftan yakın çevreler olarak Çin ve Moğol kültür havzalarında, diğer taraftan da Eski Ahid, Hintliler, Eski Mısırlılar, Yunanlılar ve Romalılarda farklı tarzlarda aynı uygulamaya rastlanmaktadır (Tural & Kılıç, 2006, s. 85).

Türklerin İslamiyet'i kabulü sonrası 'ak' rengin Türk kültüründeki yerinin, İslam kültürüyle bütünleşerek, daha da pekiştiği görülmektedir. "Örneğin, Hz. Peygamberin sancaklarından birinin rengi 'ak'tır. Bedir Savaşı'nda Müslümanların biri beyaz, diğer ikisi siyah renkli olmak üzere üç sancakları vardır. Beyaz sancak, Hz. Peygamber tarafından sahabenin önde gelenlerinden Mus'ab b. Umeyr'e, diğer iki sancaklardan birisi Hz. Ali'ye verilmiştir. Ayrıca yeni doğan çocuğun ak kundağa sarılması, ölünün gömülürken ak kefene sarılması 'ak'ın Türk İslam kültürüyle harmanlaşmasını sağladı ve buna bağlı olarak da helal, doğru, adil, günahsız vb. anlamlar da yüklenmiştir." (Çelik, 2020, ss. 1396-1397).

Renklerin milletlerden milletlere, kültürden kültüre, coğrafyadan coğrafyaya değişik anlamlar ifade ettiğini de belirtmek gerekir. Örneğin "Beyaz, İslam geleneğinde ışığın, parlaklığın, Hıristiyan sanatında inancın, Kara Afrika inançlarında ise ölümün simgesi kabul edilmektedir. Batı kültüründe bir kadının beyaz giymesi saflığı temsil ederken, Çin ve Japonya'da ölümü, hastalığı ve cenazeyi, Avustralya, Yeni Zelanda ve ABD'de mutluluk ve saflığı temsil etmektedir. Mavi, Doğu Asya ve İsveç'te soğuk ve kötü, İran'da ölüm, Hindistan'da saflık, Hollanda'da sıcaklık olarak algılanmaktadır. Ayrıca mavi, Belçika ve Hollanda'da kadınlık, İsveç ve ABD'de erkekliği göstermektedir. Yeşil, Malezya'da hastalık ve tehlike, Belçika'da kıskançlık, Japonya'da mutluluk, sevgi, güven ve samimiyeti temsil etmektedir. Kırmızı, Nijerya ve Almanya'da şanssızlık, Çin, Danimarka ve Arjantin'de şans anlamına gelmektedir. Çin, Kore ve Japonya'da ak, Hindistan'da arzu ve hırsı yansıtmaktadır. Sarı, ABD'de sıcaklık; ancak Fransa'da sadakatsizliği temsil etmektedir. Rusya'da kıskançlıkla ilişkiliyken, Çin'de keyif, mutluluk, lezzet ve hükümdarlıkla ilişkilidir. Brezilya'da mor ve sarı üzüntü ve umutsuzluk sembolü olarak algılanmaktadır. Mor, Çin ve Güney Kore'de sevginin rengidir. Meksika'da öfke ve kıskançlık, Japonya'da günah ve korkuyu temsil etmektedir. Mor, Çin'de zenginlik rengi olarak da kabul edilmektedir" (Özer, 2012, ss. 274-275).

İnsanın zihinsel ve ruhsal birçok faaliyetine etki eden renkler bu nedenle yaşamın ayrılmaz parçasıdır. Renkler anlam iletmede, bazı durumların, rüyaların yorumlanmasında, insanların duygularının ifadesinde önemli bir yere sahiptir. İnsan ve yaşamla olan bu ilişkisi nedeniyle de sanat dallarının en etkili araçlarından olan renkler, canlıların algılama kabiliyetine de etki etmektedir.

Renkler, tarihin en eski dönemlerinden beri insanların dikkatini çekmiş, nesnelere tarif, tasnif ve bildirme hususlarında yardımcı unsurlar olarak kullanılmışlardır. Varlığın tanınmasında, kavranmasında, algılanmasında en az şekil kadar etkili olan renkler sadece dış dünyayı etkilemezler ve sadece dış dünyayla ilgili değildir. Onların insanın iç dünyası ile de çok önemli bağları olduğu keşfedilmiştir. İnsanların ruh dünyasının buna bağlı olarak psikolojik halleriyle renkler arasında da bir ilgi olduğu ortaya çıkmıştır. Bu ilgi zamanla belli simgesel değerler oluşturmuştur. Bu simgesel değerler,

bütün insanlığın benimsediği ve ayrı anlamda algıladığı açılımlara sahip olsa da, bazı kültürler ve geleneklerde tamamen farklı algılanmıştır (Yıldırım, 2006, s. 12).

Doğa felsefesi üzerine yaptığı çalışmaların yanı sıra edebiyatçı kimliği ile de Romantizm dönemine etki eden J.W. von Goethe, aynı zamanda renk üzerine çalışmalarını bir araya topladığı “Renk Öğretisi (1810)” kitabıyla romantik ressamları derinden etkilemiştir. Goethe bu kitabında renkleri; gözün yapısıyla ilişkili olarak “Fizyolojik”, renksiz-saydam araçların etkisiyle bağdaştırarak “Fiziksel” ve objelerle olan ilişkileriyle “Kimyasal” renkler olarak üç kısma ayırmaktadır. Goethe rengi, tüm bu ayrımlar içerisinde aydınlık ve karanlık ortamın durumuna göre değerlendirmektedir. (Harmancı, 2019, s. 740).

Wittgenstein’a göreyse bizim renklerin kendinde ne olduğunu bilmemiz mümkün olmadığından onları tanımlamamız da mümkün değildir. Olsa olsa onların bize nasıl göründüklerini betimleyebilir ve dil oyunları sayesinde onların dildeki kullanım biçimlerini öğrenip öğretebiliriz. Dolayısıyla renk kavramlarını kullanma şeklimiz, bize onların dilde birer adla etiketlenme etkinliğini öğretmekte, ardından adlarla etiketlenen bu kavramların ideal kullanım biçimi, herkesin öğrenebilir ve bir başkasına öğretebilir olduğu renk adlarının ortak kullanımını mümkün kılmaktadır. Daha doğru bir deyişle insanlar renklerde uzlaşmasa bile renk sözcüklerinde uzlaşabilmektedir (Tarhan, 2021, s. 95).

A. LİTERATÜR TARAMASI

Edebiyatta renklerin çeşitli amaçlara yönelik olarak kullanımının tarihi çok eskilere gider. Edebiyat disiplinlerine dair renklerin kullanımıyla ilgili çalışmalar henüz sınırlı sayıdadır. Yapılan lisansüstü akademik çalışmalar şiir üzerine, daha çok divan şiiri ağırlıklı olarak, alanında yoğunlaşmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır: Hakan Uymaz, Fuzûlî'nin Türkçe Divân'ında Renklerin Kullanımı (Uymaz, 2013); Gülden Altuntaş, Cemal Süreya'nın Şiirlerinde Renklerin Kullanımı (Altuntaş, 2018); Behiç Efe Tekin, Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi'nde Renkler (Tekin, 2018); Muhammet Emre Çakıcı, Nedim Divanı'nda Renkler (Çakıcı, 2018); Solmaz Amini Zadeh, Mevlâna'nın Mesnevî'sinde Renkler (Zadeh, 2017); Sevinç Öztürk'ün Fuzuli'nin Türkçe Divanı'nda Renkler (Öztürk, 2011); Efsun Yılmaz Uğur'un Klasik Türk Şiirinde Renkler (Uğur, 2009).

Edebiyatın çeşitli alanları ile renklerin kullanıma dair akademik makalelere bakıldığında ise yine şiir ağırlıklı çalışmalar dikkat çekmektedir. Bunlardan bazıları; Nedret Mahmut'un, Karacaoğlan'ın Şiirinde Sanat Olarak Renkler (Mahmut, 2019), Ali Yıldırım'ın Renk Simgeciliği Ve Şeyh Gâlib'in Üç Rengi (Yıldırım, 2006); Abdullah Eren'in, Bâkî Divanı'nda Kırmızı Renk (Eren, 2008) isimli çalışmalarıdır.

Kuyucaklı Yusuf romanı ile yapılan lisansüstü akademik çalışmalara bakıldığında “Sabahattin Ali'nin Kuyucaklı Yusuf romanındaki nitelme sıfatları” (Yılmaz, 2019) ve “Sabahattin Ali'nin 'Kuyucaklı Yusuf' romanında sözvarlığı” (Özcan, 2018) başlıklı yüksek lisans tezleri bulunmaktadır.

Kuyucaklı Yusuf romanıyla ilgili akademik makaleler ise şunlardır: “Kuyucaklı Yusuf'ta Arzu Üçgenleri” (Özer, 2013), “Kuyucaklı Yusuf romanının kadın kahramanlarını toplumsal cinsiyet bağlamında psikososyal yönleriyle ele almak” (Şeker, 2019), “Sabahattin Ali'nin “Kuyucaklı Yusuf” romanında mekânın poetiği” (Biricik & Karabulut, 2019).

B. AMAÇ

Bu araştırmanın amacı, Türk edebiyatının önemli isimlerinden olan Sabahattin Ali'nin ilk romanı *Kuyucaklı Yusuf* eserinde renkleri nasıl kullandığını ortaya koyarak onların kullanımı açısından bu romanı değerlendirmektir. Bu çalışma, renklerin kullanım sıklığı, hangi amaçla ve nasıl kullanıldığı gibi sorulara yanıt veren, edebi tür olarak bir roman üzerinde yapılan ilk çalışma özelliği taşımaktadır. Köy ve kasaba hayatını merkeze alan ve romanın mekânsal yansımalarının, köy/kasaba sakinlerinin psikolojik durumlarının renkler üzerinden nasıl yansıtıldığı da çalışmada cevabı aranan sorulardandır.

C. BULGULAR

Kuyucaklı Yusuf romanında kullanılan renkler ve kullanım sıklıkları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1. Renklerin Kullanımı

Renkler	f	%
Sarı	51	23%
Beyaz	48	22%
Siyah	30	13%
Kırmızı	25	11%
Yeşil	18	8%
TOPLAM	295	100

Tablo 1 incelendiğinde Sabahattin Ali'nin Kuyucaklı Yusuf romanında en çok sarı rengin kullanıldığı görülecektir. İkinci olarak beyaz, sonrasında siyah renk, bu romanda en çok geçen renklerdir. Kırmızı renk, 25 defa kullanımla dördüncü sırada yer alırken bunu sırasıyla yeşil (18), pembe (13), mavi (13) renkleri takip etmektedir. Sarı, beyaz ve siyah renklerin kullanım sıklığı tüm renkler içinde %58'e karşılık gelmektedir.

Sarı rengin kullanımı

Sarı rengin 51 defa kullanımında; "sarı" (36), "sarışın" (2), "sapsarı" (12) kelimeleri ön plandadır. Bunlara ek olarak yazar, bir defa da "ayva tüylü yanaklar" benzetmesiyle sarı rengini kullanır. Kelime türleri olarak sarı rengin kullanımı değerlendirildiğinde sarının en çok sıfat (37), sonrasında isim (9) ve fiil (5) görevinde kullanıldığı görülmektedir.

Sarı renge yer verilen bölümlere genel olarak bakıldığında 51 kullanımdan 31'i bir insana ait özelliği, hali, durumu belirtmek üzere (sarı saç, sarı tüy, sarışın), 14 kullanımın bir nesnenin özelliğini (sarı entari, sarı ışık, sarı tepsiler) ifade etmede, 6 kullanım da roman karakterlerinden Sarı Hafız üzerinden lakap olarak romanda yer alır. Sarı, bir defa doğaya dair bir tasvirde (sarı toprak) kullanılmıştır. Sarı rengin yanı sıra "sapsarı" pekiştirmesinin kullanımı (13) romanın psikolojik tahlili gibidir. Çünkü Kuyucaklı Yusuf, bir "sarı benizliler kafilesi"nin romanı gibidir. Başta bu tanım Yusuf'u anlatır. Yusuf, daha dokuz yaşında hem öksüz hem yetim kalır.

Asırlardır ulusların yaşam ve kültürü, gelenek ve göreneklerinde renklerin değişik anlam ve görevler üstlenmiştir. Renk adları milletlerin sahip olduğu değerler sistemine göre farklılık gösterir. Türk

kültüründe de renklerin bir tek anlamı olmamıştır. Sarı renk, edebiyatta beniz, yıldız, çiçek ve giyim için kullanılır. Sonbaharı, yaşlılığı, hastalığı çağırıştırır (Rayman, 2002, s. 11). *Kuyucaklı Yusuf* ta sarı rengi Yusuf'un kimsesizliğinin yüzüne yansımış hastalığını ifade etmesinin yanı sıra onun ve romandaki yoksul insanların çaresizliğini simgelemesi bakımından önemlidir. İşçiler, romanın diğer sarı benizlileridir.

Sabah karanlığında, soğuktan büzülmüş, kollarında ufak bir ekmek sepeti ve sırtlarında çocukları ile gülünç bir ücret mukabilinde çalışmak için kasabanın sokaklarından zeytinliklere akın eden bu sarı benizliler kafiləsi, onun merakını çekiyordu (Ali, 2001, s. 32) .

Sarı rengin kullanımına örnekler;

"Çocuk bu esnada hayret veren bir itidal ve lakaytlık gösteriyor, yalnız ara sıra şiddetle dişlerini sıkıyor ve **sapsarı kesiliyordu.**" (2001, s. 16) .

"Buraya geldikleri zaman Yusuf on yaşlarında kadardı. **Sarı benizli**, nahif, fakat kuvvetli ve dayanıklı bir çocuktur." (2001, s. 23).

"...kasabanın sokaklarından zeytinliklere akın eden bu **sarı benizliler kafiləsi**, onun merakını çekiyordu." (2001, s. 32).

"...vakit gelince topçuya işaret veren müezzın **Sarı Hafız'a** bakarlardı." (2001, s. 34).

"...insana korku verecek kadar **sarı bir yüzü** vardı." (2001, s. 41).

Beyaz rengin kullanımı

Beyaz romanda, sarıdan sonra en çok geçen (48) renktir. Eserde 3 defa beyazın eşanlamlısı "ak"ın kullanıldığı tespit edilmiştir. Beyaz, en çok bir nesnenin özelliğini, durumunu ifade etmek için (26) kullanılmıştır. Sonra insana dair özellikleri, yaşlılık, görmüş geçirmişlik olarak, (16) ve hayvana ait özellikleri, beyaz at olarak geçer, (5) ve bir defa da "beyaz bir vuzuhsuzluk" ifadesiyle soyut bir durumu ifade etmek için kullanılmıştır. Tüm kullanımlardan 3 tanesi tabiata dairdir. Bunlar; "beyazlaşan bulutlar, "beyaz ve ince bir toz bulutu", "beyazımtrak yapraklar" şeklindedir. Kelime türleri bakımından beyaz, 47 defa sıfat, "beyazlık" olarak da bir defa isim görevinde kullanılmıştır. Beyazın kullanımında herhangi bir psikolojiyi, sosyolojik durumu, aidiyeti veya roman karakterlerinin duygusal yönlerini, bilinçaltılarını, eserin konusunu zemine alan bir derinlik yoktur. Beyaz renk, eserde bir nesneyi niteleyen özelliğiyle ağırlıklı olarak kullanılmıştır.

Beyaz rengin kullanımına örnekler;

"...yumruklan ile göğsünü ve **beyaz saçlı** başını dövmeye başladılar." (2001, s. 21).

"... **beyaz boyalı** demir masanın üzerine altınları saymaya başladı." (2001, s. 72).

"...eteği fistolu **beyaz ve uzun bir gecelik** vardı." (2001, s. 83).

"...kimisi gümüş gibi **beyazlaşan** ve kimisi hâlâ simsiyah alçaklarda dolaşan bulutlar birbirlerini kovalıyorlardı." (2001, s. 85).

"...**bembeyaz** kesilen kaşlarını kaldırarak gülümsemeye çalıştı." (2001, s. 132).

Siyah rengin kullanımı

Siyah, *Kuyucaklı Yusuf* romanında 30 defa kullanılmıştır. Bu kullanımlar; "siyah" (17), "simsiyah" (2), "kara" (3), "esmer" (2), "zifiri" (3), "isli" (3) şeklindedir. Kelime türleri olarak bakıldığında siyah, tüm kullanımlarda sıfat görevindedir. Bu sıfatların ağırlıklı olarak (12) insana ait bir özelliği (kara göz, siyah saç, kara ten...) ifade etmek için kullanıldığı tespit edilmiştir. Diğer kullanımlar ise bir nesnenin özelliğini ifade etmede (9), doğaya dair, havanın ve bulutların kararmasını ifade etmede, (7), kullanılırken bir defa soyut bir kavramı (kara bahtlı) anlatmak, bir defa da lakap olarak (Kara Mehmet) kullanılmıştır. Bir acı ve yoksulluk romanı olan *Kuyucaklı Yusuf*'ta siyah rengin kullanımında psikolojik bir zemin beklenmesi olağandır. Ancak yazar, acıyı ve yoksulluğu siyahtan ziyade sarı renk üzerinden yansıtmayı tercih etmiştir. Romandaki acı ve yoksulluk bir karamsarlığa, depresyonist bir yaklaşıma evrilmediğinden siyah; çoğu zaman bir elbiseyi, bir çift gözü, karanlığı ve romanın "baht"ını ifade etmede kullanılmıştır. Yaşanan tüm acılar ve çekilen yoksulluk karakterlerde "kader" bakış açısıyla kabullenilmiş ve yazar, romandaki karakterlerin ruh hallerini, psikolojik yapılarını siyahtan ziyade sarıyla ifade etmiştir.

Siyah rengin kullanımına örnekler;

"...**siyah bir eham** halinde süvarisi ile hayvanını birleştirdiği için bir tek mahluk gibi görünüyorlardı." (2001, s. 14).

"...**siyah gözlerini** nemleyen yaşlardan utanmış gibi, soluk ve çok ince dudaklarına bir tebessüm geliyordu." (2001, s. 16).

"...keskin kaşlarının gölgelediği gene **simsiyah ve iri gözleri** çok şeyler biliyor." (Ali, 2001, s. 41).

"Vah benim **kara bahtlı** kızım!" (2001, s. 46).

"**Siyah birer delikten** ibaret olan bu yaralardan pek az kan geliyordu." (2001, s. 98).

Kırmızı rengin kullanımı

Toplamda 25 defa kullanılan kırmızı renk romanda; "kırmızı" (7), "kırmızılık" (3), "kırmızıya" (1), "kıp kırmızı" (12), "kızıl" (1), "alev gibi kulaklar" (1) ve "kızıl Gâvur" (1) şeklinde yer almıştır.

Kelime türleri bakımından kırmızı; ağırlıklı olarak (11) sıfat görevinde eserde yer alırken 14 defa da isim görevinde kullanılmıştır. Genel olarak kırmızı rengin kullanımında, 16 defa insana ait bir özelliği, hali, durumu (kırmızı yüz, kırmızı kulaklar), 5 defa bir nesneyi ifade etmede (kırmızı kurdele, kırmızı kapı...), 3 defa tabiata dair, bir defa da "kızıl Gâvur" şeklinde lakap olarak kullanıldığı tespit edilmiştir.

Psikolojik etkilere göre renkler sıcak ve soğuk olarak sınıflandırılır. Sıcak renkler, dalga boyu yüksek olan sarı, kırmızı ve turuncudan oluşur. Bu renkler, fiziksel gücü enerjisi, dinamizmi artırır, metabolizmayı hızlandırır; fazlası ise heyecan, yorgunluk, şiddet, saldırganlık ve yoğunlaşma güçlüğü

yaratılabilir (Sağocak, 2005, s. 78). Romanda kırmızı, Yusuf üzerinden şiddet ve saldırganlığın bir yansıması olarak kullanılırken Muazzez üzerinden, Yusuf'u aldatması başta olmak üzere, mahcubiyetin bir yansıması olarak kullanılır. Kuyucaklı Yusuf'ta kırmızı rengin kullanımında dikkat çeken bir başka durum, yazarın tıpkı sarı renkte olduğu (sapsarı) gibi pekiştirme olan "kıpkırmızı" ifadesini 12 defa kullanması ve tüm bu ifadelerin karakterlerin psikolojik özelliklerini de yansıtan yüzleriyle birlikte kullanılmasıdır.

Birçok araştırmacı farklı renklerin etkilerini değişik ortam ve metotlarla incelemişlerdir. Levy yaptığı çalışmada kırmızının öfkeye yol açtığı sonucuna ulaşmıştır. (Aktekin, 2011, s. 1) Kırmızı, asilik, hırçnlık, isyankârlık, öfkeli tutum, kötü niyetlilik, yıkıcı tavırlar hatta nefrete kadar varan özellikleri taşıyabilen bir renktir (Ustaoğlu, 2007, s. 63).

Kırmızı, romanda karakterlerin psikolojik ve ruhsal durumlarını ifade eder. "kıpkırmızı" ifadesi 5 defa Yusuf'un öfkesinin yüzüne yansıması, 4 defa Muazzez'in mahcubiyetinden doğan halinin ifadesi, 2 defa Ali'nin utanması, bir defa bir kadının mahcubiyeti ve bir defa da Kaymakam'ın eşi Şahende'nin üzüntüsünün ifadesinde (ağlamaktan kızarmış çehre, göz) kullanılmıştır. Yusuf'un hem hayata hem çevresindekilere öfkesi, çevresindekilerin de (Muazzez, Ali, bir kadın) Yusuf'a karşı mahcubiyetleri yüzlerinin kızarmasıyla ifade edilmiştir.

Kırmızı rengin kullanımına örnekler;

"Muazzez ise biraz korkak, **yüzü kıpkırmızı**, yerinde sıkı oturmaya çalışıyordu." (2001, s. 36).

"Yusuf **kıpkırmızı kesildi**. Muazzez'i elinden tutup bağırıracak kadar sıkarak..." (2001, s. 60).

"...bakır tencerelerden **kırmızı biber kutularına** kadar, her bir şey vardı." (2001, s. 69).

"...kabzaları kadifeli **kırmızı marpuçlar** sallanıyordu." (2001, s. 73).

"Bu buruşmaya başlamış ve ağlamaktan **kızarmış çehrenin** arkasında taze bir genç kız yüzü görür gibi oldu." (2001, s. 110).

Yeşil rengin kullanımı

Yeşil, "yeşil" (14), yeşile bürünme" (1), "yeşilimtırak" (1) ve "hâki" (2) şeklinde toplamda 18 defa kullanılmıştır. Kelime türleri bakımından bu 18 kullanımdan 17'si sıfat, biri de isim görevindedir. Genel olarak yeşilin kullanımına bakıldığında yeşilin; 2 defa insana ait bir özelliği, hali, durumu; 10 defa bir nesneyi ifade etmede; 6 defa da tabiata dair, niteleme şeklinde kullanıldığı tespit edilmiştir. Romanın doğal bir çevrede geçmesine rağmen tabiat yansımalarından ziyade yazarın Yusuf'a ve onun çevresinde yaşananlara ağırlık vermesi yeşil rengin daha az kullanılması sonucunu doğurmuştur. Olayların kasabada geçiyor olması ve oradaki insanların günlük hayatlarına ve birincil hayat ihtiyaçlarına (karınlarını doyurmak, barınmak vb) odaklanması romanda yeşili görünmez kılar.

Eserde doğa sadece, kahramanların psikolojik olarak kendilerini rahatlattıkları, streten nispeten uzaklaşmak için nefes aldıkları bir olgudur. Her ne kadar Berna Moran, *Kuyucaklı Yusuf* romanını; doğa/yapay karşıtlığından okuyarak (Moran, 2009, s. 34) onu, Rousseau'cu bir zeminde ele almış olsa da ve

“İnsan doğal olarak iyidir ve toplumun kurumları onu yozlaştırır” şeklinde bir açıklamayla izah etmiş (Moran, 2009, s. 33) olsa da bu *Kuyucaklı Yusuf*’ta doğrudan çıkarılabilecek bir hüküm değildir. Ayrıca bu karşıtlık, romanda o kadar derinlemesine sunulmamış ve kurumların (mekânların) etkisi Yusuf üzerinde niteliksel bir değişime yol açmamıştır (Ulusan, 2019, s. 114).

Yeşil rengin kullanımına örnekler;

“Şimdi birçok yerlerde incir ve ceviz ağaçları, yolun kenarlarında koyu **yeşil iki duvar gibi** yükseliyor...” (2001, s. 13).

“Yusuf koyu **yeşil şeytanbezinden** elbisesi...” (2001, s. 35).

“...kansızlığın verdiği renksizlikten ziyade, bir hastalıktan doğan **yeşilimtrak sarılığa** benziyordu.” (2001, s. 41).

“Eliyle ağızını kurularak kenardaki **yeşil tahta sandığa** oturdu.” (2001, s. 123).

“Üstleri aydınlık ve **yeşil bir deniz gibi** dalgalanan zeytinlerin altı karanlıktı.” (2001, s. 134).

Pembe rengin kullanımı

Toplamda 13 defa kullanılan pembe, 2 defa isim, 11 defa sıfat görevinde romanda yer alır. Pembenin, 6 defa insana ait bir özelliği (gençliği tazeliği, arzuyu) hali, durumu (pembe yüzü, pembeleşmiş yüzü...); 6 defa bir nesneyi ifade etmede (pembe elbise, pembe entari...); bir defa da tabiata dair (pembe çiçekler), niteleme şeklinde kullanıldığı tespit edilmiştir.

Pembe rengin kullanımına örnekler;

“**Pembe ve ayva tüylü yanaklarından** yaşlar yuvarlanıyor ve o bunların arkasında gülmeye çalışıyordu.” (2001, s. 86).

“...kadifeden dallı elbisesi yüzüne hafif bir **pembelik** veriyor ve avlunun bir köşesinde yanan cıraların ışığı nemli kirpiklerini zaman zaman parlatıyordu.” (2001, s. 93).

“**Pembe boyalı** ahşap binaya girince şahitlerle Şakir sofada kaldı.” (2001, s. 98).

“Zeytinlerin arasında da tek tük erik ve kayısı a ağaçları vardı ve bunlar da tatlı **pembe çiçeklerle** donanmışlardı.” (2001, s. 107)

“Burası **pembe atlas yorganlı** bir yatakla ve sırmalı yastıklı minderlerle süslendi.” (2001, s. 149).

Mavi rengin kullanımı

Romanda 13 defa kullanılan mavi; “mavi” (10) ve “çivitli” (3) şeklinde ve sıfat görevinde kullanılmıştır. Mavinin, 3 defa insana ait bir özelliği (göz rengini ifade etmede), hali, durumu (mavi gözler), 9 defa bir nesneyi ifade etmede (mavi elbise, mavi soba, mavi boncuk ...); bir defa da tabiata dair (mavi gökyüzü), niteleme şeklinde kullanıldığı tespit edilmiştir. Roman, doğal bir mekânda, kasabada, köyde, geçmesine rağmen karakterlerin gökyüzüyle bağlantısı yoktur. Kırsal yaşamın hemen her anında

orada yaşayanların bulutlarla, gökyüzüyle bir bağı olması beklenir. Kuyucaklı Yusuf'ta karakterler, kendi derin acılarından ve yoksulluklarından başka hiçbir şeyle ilgilenmemişlerdir. Bu acı ve fakirlik onlarla gökyüzü arasında birer perde olmuştur. Bu anlamda eserde mavi renk, sadece basit nesnelere nitelemekte kullanılmıştır. Siyah renkte de ifade edildiği gibi insanın duygusal durumunu yansıtan, onun hislenişlerinin yansıması gibi görülen tabiat olayları diğer bir ifadeyle doğanın güzel veya karanlık yönleri *Kuyucaklı Yusuf*'ta pek yer bulmamıştır. "Mavi bir gökyüzü" bir yana "kapkara bulutlar" dahi nerdeyse romanda geçmeyen ifadelerdir.

Mavi rengin kullanımından örnekler;

Mavi çuha elbiseli kabadayılardan, nefti şeytanbezi giymiş efendilere kadar, İhsan'ın bütün dostları gelmişlerdi (2001, s. 94).

Şahinde **mavi şemsiyesini** yüzüne tutuyordu (2001, s. 138).

Donuk **mavi gözlerini** süratle etrafında gezdiriyor ve sözünü müteakip, sanki izah ediyormuş gibi, uzun ve zayıf kollarıyla işaretler yapıyordu (2001, s. 172).

Gözkapaklarında kıl gibi **ince mavi damarlar** dolaşüyor (2001, s. 182).

Kahverengi rengin kullanımı

Kahverengi toplamda 8 defa kullanılmıştır. Bu kullanımların tamamı sıfat görevinde olup, 5'i "kumral" 3'ü de "kahverengi" şeklindedir. Genel olarak bakıldığında kahverengi, 7 defa insana ait bir özelliği (gözlerin ve saçların rengini), hali, durumu (kahverengi gözler, kumral saçlar), bir defa da bir nesneyi ifade etmede (kahverengi zarf) kullanılmıştır.

Kahverengi rengin kullanımına örnekler;

Yusuf'un iri **kahverengi gözlerinde** yaşlar parlamıştı (2001, s. 84).

...üzeri deri kâğıtlar, **kahverengi zarflarla** dolu bir masa duruyordu (2001, s. 175).

Mor rengin kullanımı

Kuyucaklı Yusuf'ta toplamda 6 defa yer alan mor, 5 defa sıfat bir defa da isim görevinde kullanılmıştır. Mor renginin 2 defa insana ait bir özelliği (gözlerin morarması), hali, durumu (mor damarlı), 2 defa bir nesneyi ifade etmede (mor yorgan), bir defa da tabiata dair (mor duman tabakası), niteleme şeklinde kullanıldığı tespit edilmiştir.

Mor rengin kullanımından örnekler;

Sırtında **mor atlastan** ve güneşin altında pırıltısı gözleri alan bir elbise... (2001, s. 35).

...aşağıda **mor bir duman** tabakasıyla örtülmeye başlayan kasabayı gördü ve irkildi (2001, s. 108).

Lacivert rengin kullanımı

Romanda 4 defa kullanılan lacivert, tüm kullanımlarda sıfat görevindedir: Haki külotunu da ütüsüz, **lacivert ve düz bir pantolonla** değiştirdi (2001, s. 149). Lacivert, 4 defa bir nesneyi ifade etmede (lacivert ceket, lacivert pantolon) kullanılmıştır. Lacivert tüm kullanımlarında bir resmîlik ifade etmekte ve günlük kıyafetten ve hayattan resmî ve ciddi bir sürece geçmeyi belirtmektedir.

Diğer renkler

Bordo rengi 2 defa ve “vişneçürüğü” benzetmesiyle sıfat görevinde kullanılırken; turuncu bir defa “turuncu ışık çizgisi” şeklinde doğaya dair bir özelliği ifade etmede; gri renk de yine bir defa ve “kurşuni aydınlık” şeklinde doğayı nitelirmede kullanılmıştır.

Sonuç

Kuyucaklı Yusuf, psikolojik tarafı olan bir kitaptır. Yusuf'un derin yalnızlığı romanın ilerleyen bölümlerinde derin bir öfkeyle birleşir. Anne babasını kaybetmesi, ilçenin kaymakamınca evlatlık alınması, sonrasında kaymakamın kızı Muazzez'e âşık olması ancak bu aşkın çevresel faktörlerin de etkisiyle hüsrarla sonuçlanması Yusuf'un çevresine karşı yabancılaşmasına, etrafındaki herkese öfke duymasına neden olur. Yazarın, Yusuf karakterini oluştururken kullandığı renkler, onun yalnızlığını ve öfkesini somutlaştıran bir nitelik taşır.

*Sarı*nın psikolojik yansımaları bakımından; Romanın ilk bölümlerinde daha çok korku ve kaygı duygusuna kapılan Yusuf'un, bu bölümlerde yüzü sürekli “sapsarı” olarak okuyucuya aktarılır ve Yusuf pek çok kez “sapsarı” kesilir; bu durum romanda “sapsarı kesilmek”, sapsarı olmak” şeklinde 6 defa dile getirilir. Bunların tamamı korku ve kaygıdan kaynaklanır. Yusuf'un yüz rengi ve psikolojik tasviri ilerleyen bölümlerde “kızarcak”tır ve bu sefer Yusuf “kıpkırmızı” kesilecektir. Yusuf'un bu duygusal ve psikolojik geçişlerini yazarın bu süreci ifade ettiği renklerden de görmek, okumak mümkündür. Muazzez 2 defa “sapsarı” kesilir ve bu hâl yine bir korku ve aşırı kaygının yansımasıdır. Hilmi Bey'in karısı, Selahattin Bey ve Ali de romanda birer defa “sapsarı” kesilirler. Bu durum, korku ve kaygının “sapsarı kesilmek” ifadesiyle dile geldiğini ve romanda bu ifade ediş biçiminin korku ve kaygının kendini hissettirdiğini gösterir.

*Kırmızı*nın psikolojik yansımaları bakımından; Romanda geçen “kıpkırmızı” ifadesi bir öfkenin karşılığıdır. “Kıpkırmızı kesilmek,” kıpkırmızı olmak” ifadeleri Yusuf'un öfke halini tanımlarken 5 defa; Muazzez'in utangaçlığını ifade etmede 4 defa; Ali'nin utanma durumunu ifade etmede ve Şahinde Hanım'ın ağlamaktan kızaran gözlerini tanımlarken bir defa kullanılır. Romanın önceki kısımlarında korku ve kaygıya kapılan Muazzez, annesinin de yönlendirmesiyle Yusuf'a ihanet eder ve bu durumla birlikte romanın sonlarına doğru “mahcubiyet” e dönüşür. Muazzez, bu mahcuplukla “kızarı”. Korku ve kaygı (sarı), mahcubiyete evrilir (kırmızı).

Yazarın en çok kullandığı renkler sarı (51), beyaz (48) siyah (30) ve kırmızıdır (25). “Sarı benizli” ifadesi fabrika işçilerini, yoksulları, yetersiz beslenmeden kaynaklanan hastalığı ifade etmesi bakımından dikkat çekicidir.

Yusuf, hem ksüz hem yetim olması, çevresindekilerden sevgi ve Őekfat görmemesi, kendini içinde yaşadığı aileden dıŐlanmış ve ötelenmiş hissetmesi nedeniyle fkeli; Muazzez kendisine gönülden bağı Yusuf'a karşı aŐkına ve sevgisine sadık kalamadığı için mahcup; Yusuf'un tek arkadaŐı olan Ali, Yusuf'un yaşadığı acı ve üzücü olayları nleyemediğı için yine mahcuptur. Şahinde Hanım, başta Yusuf olmak üzere eŐine ve kızına dıŐündüğü kötölükler nedeniyle gözyaŐlarının kızarttığı gözleriyle üzgün ve piŐmandır.

Kuyucaklı Yusuf'ta renkler ağırlıklı olarak (89 defa) karakterlerin özelliğini, duygusal ve psikolojik hallerini ifade etmede kullanılmıştır. 83 defa bir nesnenin özelliğini ifade ederken kullanılan renkler, 24 defa doğa betimlemesinde, 7 defa lakap olarak, 5 defa hayvanları nitelemede ve 2 defa da soyut betimlemelerde kullanılmıştır. Bu tespitlerden de görüleceğı üzere yazar, renklere çoğunlukla karakterlerden söz ederken yer vermiş, doğaya dair renklerin kullanımı oldukça sınırlı sayıda kalmıştır. Bir köy, kasaba romanı olan Kuyucaklı Yusuf'ta doğaya dair nitelermelerin azlığı dikkat çekicidir. Yazar, romanda fiziksel çevreden ziyade kahramanların psikolojik ve fizyolojik özellikleri üzerinde durmuş, renkleri de bu erevdede kullanmıştır.

Sabahattin Ali, Kuyucaklı Yusuf'ta renkleri kelime türleri bakımından en çok sıfat görevinde ve doğrudan kullanmış, çeşitli söz sanatlarına, süslü anlatıma yer vermemiştir.

Mavinin, yeşilin tabiatı ve bir anlamda huzuru ifade etmesi dikkate alındığında yazar, kurguyla doğru orantılı olarak olayın getiğı mekân ve kasabanın doğal çevresi müsait olmasına rağmen bu renkleri, bir başka deyişle huzuru ve güveni eserine yansıtmamıştır. Roman, bir öfke, bir mahcubiyet, bir yokluk ve yoksunluk kitabıdır. Bunun yansıması olarak yeşil ve mavi başta olmak üzere canlı renklerin çok az kullanıldığı dikkat çekmektedir.

Etik Kurul İzni

Bu alıŐma için etik kurul izni gerektirmemektedir.

Kaynakça

- Aktekin, D.B. (2011). Renklerin duygular üzerine etkisi. *Maltepe Tıp Dergisi*, 3(1), 32-33.
- Akyel, Ö. (2020). *Sabahattin Ali'nin roman ve hikâyelerinde korku ve yalnızlık*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ali, S. (2001). *Kuyucaklı Yusuf*. Yapı Kredi Yay.
- Altuntaş, G. (2018). *Cemal Süreya'nın şiirlerinde renklerin kullanımı*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çakıcı, M. E. (2018). *Nedim divanı'nda renkler*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çelik, F. (2022). Kırgız kültüründe "ak" renginin kavramlaşması ve anlam alanları. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 9(4), 1395-1410.
- Eren, A. (2008). Bâkî Divanı'nda kırmızı renk. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 37(2008), 31-68.
- Harmancı, A. (2019). Turner'ın renkçilik anlayışı: Goethe renk öğretisi'nin Turner resimlerine etkisi. *İdil Dergisi*, 58(2019), 739-748.
- Kandinsky, W. (2001). *Sanatta ruhsallık üzerine*. Altıkkırbeş Yay.
- Özcan, S. (2018). *Sabahattin Ali'nin 'Kuyucaklı Yusuf' romanında sözcükler*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özer, D. (2012). Toplumsal düzenin oluşmasında renk ve iletişim. *ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 3(6), 269-281.
- Özer, H. (2013). Kuyucaklı Yusuf'ta arzu üçgenleri. *TÜRÜK Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 99-408.
- Biricik, İ., Karabulut, M. (2019). Sabahattin Ali'nin "Kuyucaklı Yusuf" romanında mekânın poetiği. *Journal of Turkish Language and Literature*, 5(1), 56-70.
- Öztürk, S. (2011). *Fuzuli'nin Türkçe Divanı'nda renkler*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Rayman, H. (2002). Nevruz ve Türk kültüründe renkler. *Milli Folklor*, 7(53), 10-15.
- Riganelis, G.Ö. (2020). Doğa karşısında Gılgamış destanı ve Kuyucaklı Yusuf: vahşi adam/doğa adamı arketipi olarak Enkidu ve Yusuf. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 13(29), 134-154.
- Sağocak, M. (2005). Ergonomik tasarımda renk. *Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 77-83.
- Şeker, A. (2019). Kuyucaklı Yusuf romanının kadın kahramanlarını toplumsal cinsiyet bağlamında psikososyal yönleriyle ele almak. *İnsan&İnsan*, 2(1), 865-881.
- Sözen, M. (2003). *Sinemada renk- sembolik anlamlar*. Detay Yay.
- Tarhan, D.E., Wittgenstein'da 'renk' fenomeni. *Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmalar*, 44(2021), 99-112.

- Tekin, B.E. (2018). *Evlîyâ Çelebi Seyahatnâmesi'nde renkler*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tural, S.K., Kılıç, E. *Nevruz ve renkler*. AKM Yayıncılık.
- Uğur, E.F. (2009). *Klasik Türk şiirinde renkler*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uluslan, e. (2019). *Sabahattin Ali'nin romanlarında yabancılaşma meselesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ustaoglu, E. (2007). *Renklerin insan yaşamındaki yeri*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.) Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uymaz, H. (2013). *Fuzûlî'nin Türkçe Divân'ında renklerin kullanımı* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldırım, A. (2006). Renk simgeçiliği ve Şeyh Gâlib'in üç rengi. *Millî Folklor*, 18(72), 129-140.
- Yılmaz, R. (2019). *Sabahattin Ali'nin Kuyucaklı Yusuf romanındaki niteleme sıfatları*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gazisomanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Zadeh, A.Z. (2017). *Mevlâna'nın Mesnevî'sinde renkler*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi Mevlana Araştırmaları Enstitüsü.

